

УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ ПРИМІСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

©2019 ВАСЬКІВСЬКА К. В., ЧОПИК О. В., ЛОЗІНСЬКА Л. Д., ГАЛІМУК Ю. О.

УДК 334.722:911
JEL: O18; R50

Васьківська К. В., Чопик О. В., Лозінська Л. Д., Галімуک Ю. О. Удосконалення розвитку приміських територій

Метою статті є дослідження напрямів розвитку приміських територій в умовах децентралізації. Підкреслено, що приміські території одержують економічні переваги порівняно з периферією за рахунок агломераційних ефектів, близькості до ринків постачання та збуту, наявності трудових ресурсів та науково-технічного потенціалу, сформованої системи виробничо-господарських зв'язків із містом. Відображено вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на економічний розвиток приміських територій. Виявлено джерела фінансування економічного розвитку приміських територій. Обґрунтовано економічні переваги та звернуто увагу на проблеми в управлінні розвитком приміських територій, розглянуті в контексті з об'єднаною територіальною громадою. Підкреслено, що високий рівень свідомості територіальної громади, з одного боку, і створення на рівні держави економічних умов для розвитку підприємств – з іншого, здатні сприяти економічному розвитку приміських територій. Розглянуто питання фінансової стійкості підприємств і формування ресурсного потенціалу приміських територій.

Ключові слова: розвиток, приміська територія, внутрішні та зовнішні фактори, фінансова стійкість, підприємства, об'єднані територіальні громади.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-7-91-100>

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 14.

Васьківська Катерина Володимирівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та менеджменту, Львівський національний університет імені Івана Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна)

E-mail: prokopyshakkv@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1615-3488>

Чопик Олександр Володимирович – асистент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, Національний лісотехнічний університет України (вул. Генерала Чупринки, 103, Львів, 79057, Україна)

E-mail: tschoryuk@gmail.com

Лозінська Любов Дмитрівна – аспірантка кафедри обліку і аудиту, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника (вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, 76018, Україна)

E-mail: ldlozinska@gmail.com

Галімук Юлія Олександрівна – здобувач, кафедра економіки та менеджменту, Львівський національний університет імені Івана Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна)

E-mail: julia.galimuk@gmail.com

УДК 334.722:911
JEL: O18; R50

Васьківская Е. В., Чопык А. В., Лозинская Л. Д., Галимуков Ю. А. Совершенствование развития пригородных территорий

Целью статьи является исследование направлений развития пригородных территорий в условиях децентрализации. Подчеркнуто, что пригородные территории получают экономические преимущества по сравнению с периферией за счет агломерационных эффектов, близости к рынкам снабжения и сбыта, наличия трудовых ресурсов и научно-технического потенциала, сложившейся системы производственно-хозяйственных связей с городом. Отражено влияние внешних и внутренних факторов на экономическое развитие пригородных территорий. Выявлены источники финансирования экономического развития пригородных территорий. Обоснованы экономические преимущества и обращено внимание на проблемы в управлении развитием пригородных территорий, рассмотренные в контексте с объединенной территориальной общиной. Подчеркнуто, что высокий уровень сознания территориальной общины, с одной стороны, и создание на уровне государства экономических условий для развития предприятий – с другой, способны содействовать экономическому развитию пригородных территорий. Рассмотрены вопросы финансовой устойчивости предприятий и формирования ресурсного потенциала пригородных территорий.

Ключевые слова: развитие, пригородная территория, внутренние и внешние факторы, финансовая устойчивость, предприятия, объединенные территориальные общины.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Библ.:** 14.

Васьківская Екатерина Владимировна – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры экономики и менеджмента, Львовский национальный университет имени Ивана Франко (ул. Университетская, 1, Львов, 79000, Украина)

E-mail: prokopyshakkv@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1615-3488>

UDC 334.722:911
JEL: O18; R50

Vaskivska K. V., Chopyk O. V., Lozinska L. D., Galimuk Ju. O. Improving the Development of Suburban Territories

The article is aimed at researching the directions of development of suburban territories in the circumstances of decentralization. It is emphasized that suburban territories benefit economically when compared with the periphery through agglomeration effects, proximity to supply and sales markets, labor and the scientific and technical resources, established system of industrial-economic ties with the city. The influence of external and internal factors on the economic development of suburban territories is reflected. The sources of financing for the economic development of suburban territories are identified. The economic advantages are substantiated and attention is drawn to the problems in the management of development of suburban territories, considered in the context of the united territorial community. It is emphasized that the high level of consciousness of the territorial community, on the one hand, and the creation of economic conditions at the State level for the development of enterprises on the other, can contribute to the economic development of suburban territories. The issues of financial stability of enterprises and development of the resource potential of suburban territories are considered.

Keywords: development, suburban territory, internal and external factors, financial stability, enterprises, united territorial communities.

Fig.: 2. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 14.

Vaskivska Kateryna V. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Economics and Management, Ivan Franko National University of Lviv (1 Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine)

E-mail: prokopyshakkv@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1615-3488>

Чопык Александр Владимирович – ассистент кафедры менеджмента внешнеэкономической деятельности, Национальный лесотехнический университет Украины (ул. Генерала Чупрынки, 103, Львов, 79057, Украина)
E-mail: tschopyk@gmail.com

Лозинская Любовь Дмитриевна – аспирантка кафедры учета и аудита, Прикарпатский национальный университет им. В. Стефаника (ул. Шевченко, 57, Ивано-Франковск, 76018, Украина)
E-mail: ldlozinska@gmail.com

Галимук Юлия Александровна – соискатель, кафедра экономики и менеджмента, Львовский национальный университет имени Ивана Франко (ул. Университетская, 1, Львов, 79000, Украина)
E-mail: julia.galimuk@gmail.com

Chopyk Olexander V. – Assistant of the Department of Management of Foreign Economic Activity, National Forestry University of Ukraine (103 Heneral Chuprynky Str., Lviv, 79057, Ukraine)
E-mail: tschopyk@gmail.com

Lozinska Lyubov D. – Postgraduate Student of the Department of Accounting and Auditing, Precarpathian National University named after V. Stefanyk (57 Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine)
E-mail: ldlozinska@gmail.com

Galimuk Julia O. – Applicant, Department of Economics and Management, Ivan Franko National University of Lviv (1 Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine)
E-mail: julia.galimuk@gmail.com

Сучасний стан розвитку економіки приміських територій, незважаючи на деякі позитивні зрушення за останні роки, характеризується низкою негативних рис: низьким загальним рівнем економічного розвитку, що ускладнює проблему інтеграції України до європейського співтовариства, високим рівнем диспропорції в розвитку окремих територій, суттєвими відмінностями в галузевій структурі економічних систем різних територій. На розвиток приміських територій мають вплив політичні, економічні зміни, що відбуваються в державі в умовах масового реформування практично всіх сфер діяльності як підприємств, так і органів місцевого самоврядування.

Кожна економічна категорія, у тому числі й «приміська територія» проявляє себе у своїх функціях. Серед них можна виділити найголовніші: поліпшення мікроклімату міст, збереження екологічної збалансованості міської забудови та приміського ландшафту, забезпечення природними ресурсами, перш за все, водою; створення необхідних умов для відпочинку міського населення, для чого використовують природоохоронну та сільськогосподарську зони, які мають сприятливі умови для різних видів відпочинку; постачання місту продуктів харчування, особливо мало транспортабельних і нестійких (молока, м'яса, овочів, фруктів), що потребує підпорядкування сільського господарства потребам міста, в окремих випадках – будівельних і паливних матеріалів; розвантажування – за рахунок розміщення у приміських територіях частини підприємств містоутворюючих галузей і населення з метою обмеження зростання міста.

Вітчизняні науковці, зокрема вчені Дідик В. В. і Павлів А. П., здебільшого, досліджуючи межі приміської території, поділяють землі приміської території на три зони: захисний зелений пояс (або лісопарковий), зовнішній, периферія [1, с. 127–133]. Особливістю приміської території є те, що на її землях в значній кількості є поклади будівельних матеріалів, кам'яного вугілля, сірки, торфу, калійної та кухонної солі та інших корисних копалин, але на сьогоднішній день їх видобуток обмежений для запобігання знищенню природного комплексу [1, с. 318].

Добре організована приміська територія буде служити джерелом чистого повітря та місцем відпочинку населення, створювати необхідні санітарно-гігієнічні норми. Для раціонального використання приміської території необхідно також розробляти схему транспортних зв'язків. Учені-економісти Бажан М. П. і Бабій Б. М., вважають, що приміські території – це території навколо великих міст і промислових центрів з комплексами сільського господарства, що спеціалізуються на виробництві малотранспортабельної сільськогосподарської продукції, призначеної для потреб міського населення [2, с. 449].

Розвиток міст має великий вплив на приміську територію, який проявляється у зміні їх функціонально-планувальної цілісності, порушенні соціально-економічної спрямованості, зниженні екологічності зеленої зони.

Сьогодні місто є місцем роботи певної кількості сільського населення приміських територій, а також служить їй головним культурним центром. У процесі урбанізації приміської території є територіальним резервом для розвитку та розширення міста. Частина земель приміської території використовується в сільському господарстві, яке спеціалізується на забезпеченні міста свіжими овочами, фруктами, продуктами тваринництва та птахівництва. У приміській території функціонують підприємства різних форм власності як сільськогосподарського виробництва, так і інших сфер економічної діяльності, зокрема тепличні господарства, сільськогосподарські випробувальні станції та багато іншого.

У даний час приміська територія використовується безсистемно, що викликано неналежним нормативно-правовим обґрунтуванням та відсутністю проектної документації. Недосконалість законодавства, що стосується використання земель приміської території, призводить до проблем містобудівної діяльності, а це, своєю чергою, створює негативний вплив на розвиток приміських територій у зоні впливу міста-центру.

Добробут, рівень життя населення приміської території залежить від того, наскільки органи державної влади й органи місцевого самоврядування здатні приймати ефективні рішення і нести за них повну відповідальність.

В умовах ринкової економіки зростає роль економічних факторів, зокрема коли приміські території одержують економічні переваги порівняно з периферією за рахунок агломераційних ефектів, близькості до ринків постачання та збуту, наявності трудових ресурсів та науково-технічного потенціалу, сформованої системи виробничо-господарських зв'язків з містом-центром. Даний факт підтверджується показниками приміських територій щодо збільшення обсягу виробництва продукції, розвитку зовнішньоекономічної діяльності, природного приросту населення, рівня господарського освоєння земель та інтенсивності їх використання, ринкової вартості нерухомості.

Виходячи з реалій сьогодення, приміську територію слід розглядати в контексті з територіальною громадою, що проживає на її території, враховуючи її чисельність, стать, вік, рівень освіти та місцезнаходження з її власним потенціалом. Це новий погляд на поняття приміської території в нашій країні. Але слід підкреслити, що високий рівень свідомості територіальної громади, з одного боку, і створення на рівні держави економічних умов для розвитку підприємств, з іншого, – здатні сприяти економічному зростанню приміської території.

Розглядаючи питання формування ресурсної фінансової бази сільських територіальних громад приміських територій, можна впевнено стверджувати про неспроможність власних і закріплених доходів місцевих бюджетів забезпечити надання територіальним громадам сукупності всіх необхідних і гарантованих державою послуг. А це свідчить про необхідність залучення зовнішнього інвестиційного ресурсу для забезпечення як власних, так і частини державних функцій.

Одне із лідируючих місць в Україні в аспекті соціально-економічного розвитку займає Львівська область. Підсилює інтерес до вивчення та дослідження економіки саме цієї території той факт, що в структурі її господарського комплексу переважає легка промисловість, і, відповідно, дуже низькою є частка матеріало- та капіталомісткого виробництва.

Отже, Львівська область займає площу 21,8 тис. кв. км, що становить за територією 16 результат у країні. Населення Львівської області становить близько

2 734 027 осіб, що є 5 показником в Україні. Питома вага зайнятого населення в загальній кількості населення становить 55,6% (1047 тис. осіб), що приносить Львівщині 5 місце у країні за рівнем безробіття. Задля оцінки економічного добробуту Львівської області пропонуємо проаналізувати такий показник, як валовий регіональний продукт – показник, що вимірює валову додану вартість, який обчислюється шляхом віднімання із сумарної валової продукції обсягів її проміжного споживання (рис. 1).

У структурі ВРП за галузями економіки лідируючі місця займають ті галузі, які найбільш розвинуті у приміській території: промисловість – 19%, торгівля – 15%, операції з нерухомим майном – 10%, сільське господарство – 11%, туризм – 13%, інші – 32%. Згідно з даними Держкомстату, така динаміка відповідного показника свідчить про поступове зростання економічної активності в регіоні, що дозволяє Львівщині посісти 8 позицію в рейтингу областей за рівнем ВРП.

Частка Львівської області у загальній структурі промислової продукції в Україні більша в легкій промисловості, а саме: текстильній та обробній. Динаміка та структура підприємств зумовлена переважно державною політикою у сфері видання дозволів на ведення підприємницької діяльності, а також державною податковою політикою, яка великою мірою зумовляє зростання або ж зменшення кількості ФОПів. Якщо звернутися до історії та накласти хронологію реформування податкового законодавства в частині єдиного податку на динаміку, то побачимо, що лібералізація податкових норм збігається зі зростанням кількості ФОПів, і навпаки – жорсткіші вимоги в податкових нормах зумовлюють суттєве скорочення кількості підприємств. Окрім цього, на динаміку та структуру підприємницького сектора певною мірою впливають нестабільні коливання в соціально-економічному житті країни загалом, військові дії на сході держави (бо часто суб'єкти підприємництва втрачають свої потужності через неможливість провадження своєї діяльності через військові дії), тощо.

Чи не найперспективнішою у вітчизняних реаліях ведення економіки є галузь сільського господарства. Досліджуючи відповідну ланку економіки Львівщини, необхідно зазначити, що за 2017 р. на те-

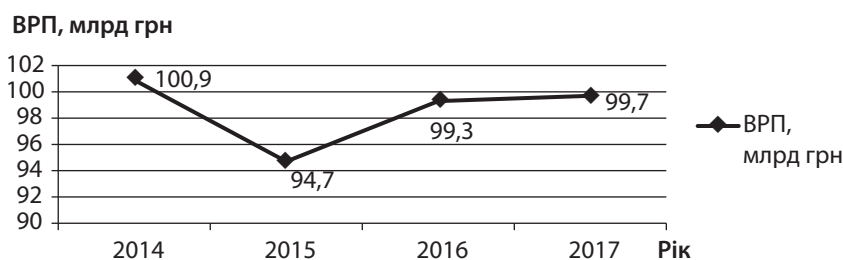

Рис. 1. Динаміка ВРП у Львівській області за 2014–2017 рр., млрд грн

Джерело: побудовано на основі [4; 8–12].

риторії Львівської області було реалізовано продукції сільгоспвиробників на суму 9,3 млрд грн, що порівняно із 2016 р. більше на 2,6% (9,06 млрд грн) і на 3,1% більше, ніж у 2015 р. (9,01 млрд грн). Попри наявне зростання обсягів сільськогосподарської продукції, Львівщина за цим показником займає лише 16 місце в Україні, що свідчить про недостатнє використання всього потенціалу цієї галузі [9–12]. У структурі сільського господарства переважає рослинництво (62%), частка тваринництва становить 38%.

Однією із основних причин недостатнього розвитку сільськогосподарської галузі є негативна тенденція до зменшення частки сільськогосподарських підприємств та одночасного зростання домогосподарств, у результаті чого створюється негативний попит на товари сільськогосподарського призначення, ціни на відповідну продукцію часто не відповідають дійсності, а підприємництво зазнає незворотних втрат через відсутність державної підтримки і в результаті зникає.

Підсумовуючи результати сфери сільського господарства за допомогою наявної статистичної інформації, а також індексного методу дослідження даних вибірки, можна зробити висновок, що починаючи із 2016 р. виробництво поступово збільшується, що пояснюється здебільшого приходом на український ринок, у тому числі на Львівщину, ряду потужних іноземних фермерських господарств, а також лібералізацією податкового законодавства для сільськогосподарських виробників і введенням у дію деяких програм державної підтримки розвитку сільського господарства.

Найяскравішу динаміку серед усіх галузей економіки у Львівській області демонструє будівництво. Так, за підсумками 2017 р. на території області було виконано будівельних робіт на суму 4,9 млрд грн, що на 22,3% перевищує показник попереднього року. Водночас, в експлуатацію було прийнято 1098,4 тис. кв. м, що на 11% більше, ніж у 2016 р.

Важливу роль у сучасному економічному розвитку Львівської області відіграє галузь транспорту, інформації та телекомунікації. Зазначимо, що наявність підприємств відповідного профілю в економіці країни, що розвивається, є пріоритетною, адже розширення внутрішньої та зовнішньої торгівлі, а також глобалізація міждержавних відносин поряд із поглибленням співпраці у фінансовій та торговельній галузях, вимагає присутності суміжної, об'єднуючої складової таких відносин. Але кількість транспортних підприємств протягом останніх років у Львівській області скорочується, що можна пояснити різними причинами: надто висока конкуренція, фінансові проблеми тощо. Що ж до суб'єктів економічної діяльності, що займаються інформаційними технологіями та телекомунікаційною діяльністю, то тут спостерігається аналогічна ситуація, що й у транспортній сфері.

Цікавим є той факт, що і в одній, і в іншій галузі кількість підприємств з року в рік залишається фактично однаковою.

Проведені дослідження підтверджують тенденцію до зростання показників транспортної галузі, тому можна говорити про досить високі перспективи даного сектора економіки з точки зору прибутковості, адже загальнонаціональна тенденція до зростання внутрішнього та зовнішнього товарообороту зумовлює посилення ролі транспортних підприємств у забезпеченні виконання різними контрагентами своїх безпосередніх завдань. Що ж до інформаційної та телекомунікаційної галузі, то зазначимо, що у Львівській області та в Україні загалом ця складова економічного добробуту лише починає розвиватись і поступово демонструє всі свої можливості. Пріоритетним тут є розвиток ІТ-сфери, котра вже сьогодні зарекомендувала себе як найперспективніша в Україні. Цікавим є той факт, що валова додана вартість у даному секторі економіки перевищує аналогічний показник у будівництві та фактично наздоганяє сільське господарство. Отже, можна говорити про необхідність використання саме цієї ніші в процесі подальшого розвитку економіки Львівщини (рис. 2).

Аналізуючи економіку Львівщини, не можна забувати і про торговельний сектор: про внутрішню та зовнішню торгівлю. Так, за підсумками 2017 р. оборот роздрібною торгівлю на Львівщині зріс на 10,2% і становив 75,38 млрд грн. У 2016 р. – 68,4 млрд. грн, де аналогічний показник був вищий за показник 2015 р. (59,71 млрд грн) на 7,2%.

Позитивно оцінюємо і тенденцію, яка зберігається протягом усього досліджуваного періоду у структурі роздрібного товарообороту підприємств приміських територій, а саме: переважання частки непродовольчих товарів (64%) над продовольчими (36%). Це свідчить про тенденцію «виробництва не заради споживання», а задля зростання добробуту підприємств. Такий стан справ у роздрібній торгівлі на внутрішньому ринку дозволяє Львівській області в цілому зайняти одне із лідируючих місць в Україні за відповідним показником. Що ж до зовнішньоторговельних операцій, то тут ситуація аналогічна, навіть попри присутність одного не надто позитивного чинника – переважання імпорту над експортом.

Так, за підсумками 2017 р. Львівщина експортувала товарів та послуг на загальну суму 1465,8 млрд дол., що на 14,1% більше, ніж у 2016 р. (1275,6 млрд дол.). Водночас було імпортовано товарів і послуг на загальну суму 1801,3 млрд дол у 2017 р. проти 1699,4 млрд дол. у 2016 р. Як бачимо, зростання торговельних операцій присутнє в обох випадках і, безперечно, позитивно впливає на економічний добробут регіону. Однак негативним є переважання імпорту над експортом, що засвідчує негативне сальдо торговельного балансу регіону, що, своєю чергою, призводить до

Валова додана вартість, млн грн

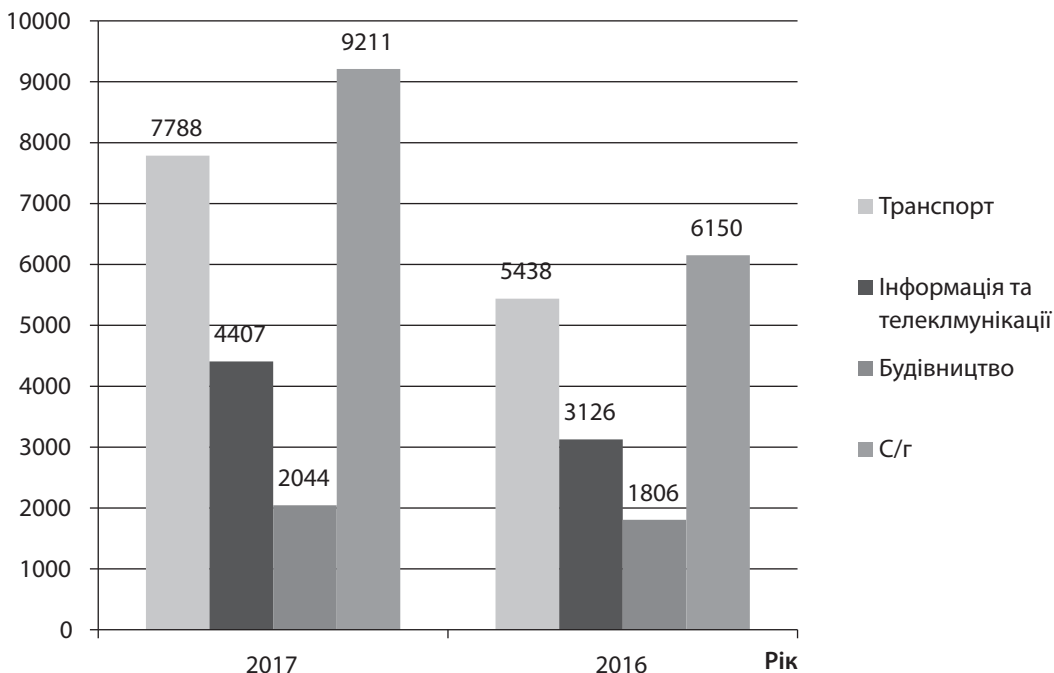

Рис. 2. Динаміка валової доданої вартості в галузях економіки Львівської області, 2016–2017 рр., млн грн

Джерело: побудовано на основі [8; 12; 13].

певних труднощів у внутрішньодержавній економічній ситуації.

Важливо підкреслити і той факт, що цей показник зростає, що підтверджує вихід вітчизняних товарів на зовнішні ринки та їх конкурентоздатність. Дана ситуація виникає разом із уведенням у дію економічної частини угоди про асоціацію України та ЄС, що засвідчує і структура експорту товарів та послуг із Львівської області. Так, частка експортованих товарів у ЄС становить 75% від усіх експортованих з області товарів та послуг. Решту 25% займає Росія, скандинавські країни, США, Канада, а також країни Близького Сходу.

Окрім цього, доцільно буде розглянути інвестиційну активність на теренах Львівщини. Так, за показником капітальних інвестицій у регіон Львівщина займала лідируюче місце в Україні станом на 01.01.2018 р., обсяг прямих інвестицій становить 19,2 млрд грн, що на 3% більше, ніж у 2016 р. (18,6 млрд грн.) і на 33% більше, ніж у 2015 р. Така динаміка зумовлена насамперед відкриттям вітчизняного ринку для іноземних інвесторів шляхом лібералізації податкового законодавства, а також уведенням у дію норм угоди про асоціацію із ЄС. Львівська область займає 7 місце по Україні за прямими інвестиціями у регіон (1093,2 млрд дол.) і 4 – за показником прямих інвестицій на душу населення (434,5 дол.). Це безперечно високі показники, однак на практиці їх реалізації заважають такі чинники, як інфляція, коливання курсу національної валюти в бік зростання, корупційні схеми тощо.

Важливо зазначити, що 84% усіх інвестиційних ресурсів, що надходять у економіку Львівщини, належить резидентам ЄС. Це підтверджує зацікавленість суб'єктів ЄС до співпраці із нашим регіоном. А це, своєю чергою, дозволить забезпечити зростання надходжень до бюджетів області, районів, сіл, а також створить належний інституційний і конкурентний клімат у регіоні та забезпечить населення робочими місцями, що приведе до зростання економічного добробуту взагалі.

Спостерігається неабиякий прогрес у сфері економічного розвитку Львівської області, який забезпечує піднесення оцінки регіону порівняно з іншими областями України за низкою показників. Так, Львівська область є важливим центром ІТ-технологій у нашій державі, і саме тут розташовуються головні офіси як вітчизняних, так і іноземних ІТ-компаній. Зростає в очах іноземних суб'єктів і фінансовий сектор Львівщини, що засвідчує прихід на ринок низки великих фінансових компаній. А це позитивно впливає на економічний і соціальний розвиток приміських територій. Інвестиційна привабливість регіону забезпечується вигідним географічним розташуванням, а також присутністю низки основних економічних ресурсів. Пріоритетну роль у розвитку економіки регіону займає транспортне сполучення, інформаційні та телекомунікаційні послуги, частка яких постійно зростає, а додана вартість навіть перевищує таку галузь, як будівництво. Потребує підтримки надзвичайно перспективна

галузь – сільське господарство, адже достатня кількість ресурсів (землі покинутих фермерських угідь) дозволяє ефективно залучати іноземних інвесторів у агробізнес, а також стимулювати внутрішню активність серед дрібних фермерів. Економічні умови, що виникли внаслідок підписання асоціації із ЄС, дозволили Львівщині наростити товарообіг із країнами – членами організації, у тому числі підвищити експорт і забезпечити скорочення негативного сальдо торговельного балансу.

Безперечно, на шляху економічного зростання Львівщини та України в цілому стоїть ще чимало перешкод і невирішених завдань, що стосуються державної політики, негативних соціо-демографічних факторів, збереження територіальної цілісності держави. Однак, у силу перерахованих вище позитивних факторів і тенденцій, можемо стверджувати про правильний вектор економічного розвитку приміських територій, ефективну державну політику у сфері економічного зростання, завдяки чому з'являються нові перспективи подальшого розвитку.

З метою розвитку підприємництва в економіку Львівської області впродовж 2017 р. було залучено 30 млн грн кредитних коштів, з яких 2,4 млн грн компенсовано з обласного бюджету. У 2018 р. було виділено: 3 млн грн – на мікрокредитування МСП; 500 тис. грн – на кредитування учасників АТО/ООС.

Упродовж 2018 р. було реалізовано проект секторальної підтримки ЄС «Інструменти розвитку бізнесу», також заслуговує на увагу сприяння доступу МСП до дешевих і довгострокових кредитів. Серед учасників кредитування (2016–2018 рр.) були суб'єкти підприємництва харчової промисловості – 4842 тис. грн, меблевої – 10956 тис. грн, деревообробної – 14243 тис. грн.

Товарна структура експорту суб'єктів підприємництва Львівської області за досліджуваний період становила: машини, обладнання та механізми – 26,8%; готові харчові продукти – 8,3%; продукти рослинного походження – 10,8%; різні промислові товари – 12,7%; текстильні матеріали та текстильні вироби – 10,4%; деревина та вироби з деревини – 10,1%; інше – 20,9%. Якщо проаналізувати географічну структуру експорту, то можна виділити дві країни: Польщу – 26,4% і Німеччину – 12,7%. Для експорту товарів та продукції важливим є: сертифікація, дозволи на міжнародні перевезення, екологічний контроль, митні процедури, фітосанітарний контроль, дозволи, погодження.

Для економічного розвитку суб'єктів підприємництва приміських територій як міст обласного значення, так і міст – центрів адміністративних районів, важливою є їх інвестиційна привабливість. Так, залучення прямих іноземних інвестицій в економічний розвиток Львівської області у 2015 р. становило 27,5 млн дол. США, у 2016 р. – 58,6 млн дол. США, у 2017 р. – 61,6 млн дол. США, у 2018 р. – 93,2 млн дол.

США, що сприяло створенню 242 нових виробництв та 24,6 тис. робочих місць. На перспективу важливим для суб'єктів підприємництва на державному рівні є створення умов для інвестування місцевим ІТ-кластером в економіку як Львівської області, так і приміських територій зокрема. За досліджуваний період інвестиційно привабливою сферою економіки була і залишається енергетика. Упродовж 2018 р. у Львівській області було реалізовано 651 інвестпроект, а 157 інвестпроектів – у приміських територіях були на супроводі. Для перспективи залишається зростання кількості інвесторів на супроводі та реалізованих проектів. Проблемними питаннями, які виникають під час реалізації інвестиційного проекту, є: земельні, містобудівні та пов'язані з процесом будівництва та недозвільного характеру.

Економічну діяльність підприємств приміських територій необхідно пов'язувати з функціонуванням об'єднаних територіальних громад. Адже протягом останніх трьох років в Україні відбулися фундаментальні зміни системи місцевого самоврядування, особливо в частині формування місцевих бюджетів та утворення нового потужного суб'єкта місцевого самоврядування – об'єднаних територіальних громад.

Нові громади одержали чималі фінансові ресурси, їх бюджети стали пропорційні до бюджетів міст обласного значення, а державна підтримка стимулювала створення на сільських територіях нових можливостей для формування широкого спектра послуг. Проте актуальним залишається питання, яке широко обговорюється науковцями та громадськістю: чи цих коштів буде достатньо для забезпечення повноцінних потреб об'єднаних територіальних громад та які є можливості підвищення їх фінансової спроможності (табл. 1). Відповідно до змін, внесених до Бюджетного Кодексу, об'єднані територіальні громади отримали нові фінансові ресурси після об'єднання [6].

Для забезпечення потреб об'єднаних територіальних громад, зокрема приміських територій, можуть бути використані фінансові ресурси різних економічних агентів, зокрема місцевих і центральних органів влади, приватних суб'єктів господарювання, фінансових установ і неурядових організацій, а також іноземних держав і міжнародних фінансових організацій.

Важливою ознакою як доступності певного фінансового ресурсу для місцевого економічного розвитку, так і зацікавленості місцевих органів влади в його застосуванні є його регулярність, постійність і сталість, а отже, можливість його врахування для здійснення довгострокового планування та використання в майбутньому. Треба зазначити, що разові джерела (наприклад, приватизація чи продаж комунального майна) швидко вичерпуються і не забезпечують сталості фінансування потреб у сфері місцевого соціально-економічного розвитку. Тому увага має

Формування ресурсного потенціалу приміських територій

Податки, збори та інші платежі	Процентна ставка, %
Податок на доходи фізичних осіб	60
Екологічний податок	25
Акцизний податок з роздрібною торгівлі підакцизними товарами	5
Єдиний податок	100
Податок на майно (податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, плата за землю, транспортний податок)	100
Податок на прибуток підприємств і фінансових установ комунальної власності	100

Джерело: авторська розробка.

надаватися тим джерелам фінансування місцевого розвитку, які можуть використовуватися багаторазово, тим більше регулярно [5].

Зацікавленість та безпосередній вплив органів місцевого самоврядування має припадати на запровадження та збільшення мобілізації надходжень від місцевих податків і зборів (наприклад, завдяки формуванню повної бази суб'єктів, у чий власності знаходиться нерухоме майно, у т. ч. земля) [3].

Структуру доходів місцевих бюджетів приміських територій м. Львова наведено в табл. 2. Найбільшу питому вагу займають податки і збори – 46%, а реверсна дотація становить 1%. Також прикладами бюджетних ресурсів внутрішнього походження є надходження від податків та зборів, продажу та оренди об'єктів комунальної власності.

Таблиця 2

Структура доходів місцевих бюджетів приміських територій м. Львова, 2018 р.

Структурні компоненти доходів місцевих бюджетів	Структура, %
Податки і збори	46
Соціальні субвенції	22
Освітня субвенція	14
Медична субвенція	11
Базова (реверсна) дотація	1
Інші трансферти з державного бюджету	6

Джерело: авторська розробка.

Ці джерела фінансування місцевого економічного розвитку можуть носити як відновлювальний, так і невідновлювальний характер. Наприклад, надходження від оренди землі або нерухомості, що перебувають у комунальній власності, мають відновлювальний характер, оскільки вони не приводять до зміни права власності на активи об'єднаних територіальних громад, тому вони можуть отримувати їх регулярно. Натомість кошти від продажу землі або не-

рухомості є невідновлювальними, а отже, несталими. Одержуючи такі надходження, орган влади, зазвичай, істотно поповнює бюджет об'єднаних територіальних громад, однак втрачає право власності на актив і можливість надалі отримувати від нього дохід.

Успішною практикою може стати використання певних видів внутрішніх бюджетних надходжень для фінансування окремих ініціатив з місцевого розвитку (при цьому береться до уваги той факт, що вдала ініціатива чи проект може привести до підвищення внутрішніх бюджетних доходів). Прикладом такого підходу може бути використання доходів від здачі в оренду комунального майна для фінансування, наприклад, програм з підтримки підприємництва.

Зовнішніми джерелами бюджетних коштів є державний бюджет. Зокрема, до бюджетних надходжень зовнішнього характеру можуть бути віднесені цільові субвенції з державного бюджету, у т. ч. у рамках виконання державних або регіональних цільових програм, інвестиційних проектів (програм), чи фінансування проектів об'єднаних територіальних громад з Державного фонду регіонального розвитку.

Ще однією можливістю покращення фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад є інвестиційні джерела фінансування економічного розвитку приміських територій. Особливістю інвестицій як джерела фінансування соціально-економічного розвитку приміських територій є те, що вони спрямовуються на реалізацію певного проекту безпосередньо, а не через бюджет об'єднаних територіальних громад. Інвестиційні джерела можуть перебувати як у приватній власності, так і повністю або частково знаходитись у комунальній власності.

Окремим джерелом фінансування економічного розвитку приміських територій є грантові кошти. Сьогодні в Україні грантові джерела часто мають вирішальне значення для фінансування різноманітних проектів у сфері розвитку приміських територій. Грантова допомога може бути у формі як грошових коштів (безповоротні гранти), так і консалтингових послуг, обладнання, матеріалів, які надаються на безповоротній основі.

Серед усіх видів джерел фінансування локального розвитку за економічним змістом на практиці найчастіше вдаються до тих, з яких можна одержати певні кошти. Набагато рідше органи місцевої влади використовують механізм надання майна чи майнових прав, або ж спільну діяльність місцевих органів влади та суб'єктів господарювання, серед них і приватних (державно-приватні партнерства, інвестиційні проекти, інноваційні науково-технічні програми тощо).

Розвиток навичок залучення фінансових ресурсів з усіх доступних джерел та від зусиль органів місцевого самоврядування, прийняття якісних управлінських рішень є ключовими фактором успіху в реалізації будь-яких ініціатив у сфері місцевого розвитку, та для забезпечення реалізації проектів об'єднаних територіальних громад можуть використовуватися різноманітні механізми фінансування.

Діяльність будь-якого підприємства в умовах підвищення процесів глобалізації в економіці постійно піддається впливу різноманітних наперед не передбачуваних факторів, зумовлених зростанням конкуренції на ринку або нестабільністю політичної ситуації в країні. Це може привести як до позитивних, так і до негативних змін в організації підприємства. Збереження фінансової стійкості підприємства та мінімізація впливу цих різноманітних чинників на сьогоднішній день є необхідною умовою існування кожного підприємства. Саме тому є потреба дослідження факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства, і аналіз причин, що призводять до появи негативних тенденцій і явищ у розвитку підприємств України.

Невизначеність факторів зовнішнього та внутрішнього середовища негативно впливає на діяльність підприємств, що спричиняє відсутність забезпечення відповідного рівня фінансової стійкості. Позитивні значення показників фінансової стійкості є підґрунтям для нормального функціонування підприємств і поступового зростання їх економічного потенціалу. Фінансова стійкість підприємства полягає в його здатності вистояти, протистояти й адаптуватися до дії екзогенних та ендогенних факторів. Керівництву підприємства слід швидко реагувати на обмеження, що створюються системою економічних відносин, маневруючи фінансовими ресурсами та виробничими програмами. Необхідно «виробити імунітет» до впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, що порушують відтворювальну діяльність підприємства.

На фінансові рішення, прийняті керівниками суб'єктів господарювання, впливають такі зовнішні фактори, як: стан економіки; фінансова політика держави; законодавчо-нормативна база; державне фінансове регулювання; дії конкурентів; дії поставальників та поведінка споживачів; дії фінансових посередників; дії інвесторів; рівень соціально-куль-

турного розвитку; соціальні, культурні та екологічні чинники. Склад внутрішніх факторів обумовлений внутрішнім середовищем суб'єктів господарювання та визначається їх виробничим, фінансово-господарським, кадровим потенціалом, технологічним забезпеченням, отриманими результатами.

Багато джерел надають різні класифікації чинників, їх класифікують за:

- ✦ місцем виникнення (зовнішні, внутрішні);
- ✦ важливістю результату (основні, другорядні);
- ✦ структурою (прості, складні);
- ✦ масштабом впливу (одноосібні, багатоосібні);
- ✦ можливістю прогнозування (прогнозовані, умовно прогнозовані, негативні, нульові, позитивні);
- ✦ ступенем впливу на діяльність підприємства (динамічні, короткочасні);
- ✦ ймовірністю реалізації (високі, середні, малі);
- ✦ часом дії (постійні, тимчасові).

Але, з нашої точки зору, на сьогодні відсутнє повне комплексне та системне їх відображення. Тому вельми важливим питанням є проблема виявлення системи факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства.

Причинами несприятливого стану підприємства, перш за все, є системні макроекономічні причини, особливо в умовах нестабільної економіки, за якої практично неможливо використовувати кількісний метод оцінки, що дозволяє впорядкувати досліджувані зовнішні фактори та привести їх у порівняльний вид. Звідси зробити які-небудь точні прогнози з приводу формування фінансової стійкості підприємства (з урахуванням вивчення зовнішніх факторів) практично неможливо. Тому їх слід віднести до розряду некерованих. При цьому зовнішні фактори впливають на внутрішні, які проявляють себе через них, змінюючи кількісне вираження останніх. Звичайно, боротися з багатьма зовнішніми факторами окремим підприємствам не під силу, але в умовах, що склалися, їм залишається проводити таку власну стратегію, яка дозволила б пом'якшити негативні наслідки загального спаду виробництва. Зовнішні фактори, непідвладні волі підприємства, і внутрішні, залежні від організації його роботи, класифікуються за місцем виникнення. Для ринкової економіки характерне і необхідне активне реагування управління підприємством на зміну зовнішніх і внутрішніх факторів.

Серед визначальних *внутрішніх факторів* впливу на фінансову стійкість підприємства можна виділити такі:

- ✦ галузева належність суб'єкта господарювання;
- ✦ наявність власного ресурсного потенціалу території;
- ✦ структура продукції (послуг), що випускається, її частка в загальному платоспроможному попиті;

- ✦ розмір статутного капіталу;
- ✦ динаміка та структура витрат;
- ✦ фінансовий стан підприємства.

Суттєво впливають на підприємство взагалі та на фінансову стійкість зокрема і *зовнішні фактори*:

- ✦ економічні умови господарювання;
- ✦ політична стабільність;
- ✦ техніка і технологія;
- ✦ платоспроможний попит споживачів;
- ✦ економічна та фінансово-кредитна законодавча база;
- ✦ соціальна й екологічна ситуація в суспільстві;
- ✦ податкова політика;
- ✦ рівень конкурентної боротьби;
- ✦ розвиток фінансового і страхового ринку.

Самсонова К. В. наводить таку класифікацію факторів впливу на фінансову стійкість підприємств, поділяючи ці фактори на дві групи [7, с. 125–134]:

- ✦ не залежать від діяльності підприємства (зовнішні, або екзогенні, фактори): а) загальноекономічні: спад обсягу національного доходу; зростання інфляції; уповільнення платіжного обороту; нестабільність податкової системи; нестабільність регулюючого законодавства; зниження рівня реальних доходів населення; зростання безробіття; б) ринкові: зниження емоності внутрішнього ринку; посилення монополізму на ринку; істотне зниження попиту; зростання пропозиції товарів-субститутів; зниження активності фондового ринку; нестабільність валютного ринку; в) природні: кліматичні умови; ґрунтовий горизонт; гідрогеологічні умови; рельєф; г) інші: політична нестабільність; негативні демографічні тенденції; погіршення криміногенної ситуації;
- ✦ залежні від діяльності підприємства (внутрішні, або ендогенні фактори): а) операційні: неефективний маркетинг; неефективна структура поточних витрат (висока частка постійних витрат); низький рівень використання основних засобів; високий розмір страхових і сезонних запасів; недостатньо диверсифікований асортимент продукції; неефективний виробничий менеджмент; б) інвестиційні: неефективний фондовий портфель; висока тривалість будівельно-монтажних робіт; істотна перевитрата інвестиційних ресурсів; недосягнення запланованих обсягів прибутку за реалізованими реальним проектам; неефективний інвестиційний менеджмент; в) фінансові: неефективна фінансова стратегія; неефективна структура активів (низька їх ліквідність); надмірна частка позикового капіталу; висока частка короткострокових джерел залучення позикового капіталу; зростання дебіторської заборгованості; висока вартість капіталу; перевищення допустимих рівнів фінансових ризиків; неефективний фінансовий менеджмент.

Для забезпечення фінансової стійкості підприємств необхідно так управляти цими факторами, щоб нівелювати неактивний вплив зовнішнього середовища [14]. У ситуації, коли підприємство має стійку внутрішню структуру й об'ємні запаси, але зовнішнє середовище досить нестабільне, ефективними будуть дії зі застереженням зовнішніх загроз на ринку шляхом диверсифікації та модернізації бізнесу. Якщо господарююча одиниця має більше слабких сторін, ніж сильних, доцільним є або зосередження на дуже вузькому сегменті ринку, або вихід із ринку. У наукових виданнях зовнішнє середовище виступає як багаторівнева структура різних елементів, які є за межами підприємства, проте різним чином впливають на його діяльність. Також виділяють і різні методи аналізу зовнішнього середовища. Оскільки з різних причин виникають фактори, що впливають на фінансову стійкість, то при визначенні методів управління їх необхідно врахувати. Якщо зовнішні фактори, що впливають на фінансову стійкість, викликані дією об'єктивних економічних законів і майже не залежать від діяльності підприємства, то внутрішнім факторам властивий високий рівень керованості, а характер їх зміни безпосередньо залежить від організації роботи самого суб'єкта господарювання. Таким чином, вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на фінансову стійкість підприємства буває різним. Головне – навчитися управляти ним у певних межах.

Суб'єкт підприємництва приміських територій, як відкрита система та самостійний учасник ринкових відносин, має унікальну структуру внутрішнього та зовнішнього середовища, тобто «зіштовхується» з унікальним, властивим тільки йому, набором факторів втрати фінансової стійкості та платоспроможності, що притаманні конкретному сегменту ринку. Тому розробка унікальної, персональної системи управління факторами втрати фінансової стійкості дасть змогу ідентифікувати основні фактори впливу на фінансову стійкість, визначити періодичність проведення контролю та результативність, ефективність таких дій.

ВИСНОВКИ

Упродовж останніх років незалежності в Україні сформувалася система державного управління регіональним розвитком, яка включає економічний розвиток приміських територій. Але невирішеними залишаються ряд проблем розвитку приміських територій, які проявляються насамперед у нерівномірному розподілі економічної активності, загостренні недобросовісної конкуренції серед підприємців, відмінностях у інвестиційній привабливості територій, посиленні наслідків соціальної поляризації сільських територій тощо. А це дає підстави стверджувати, що чинна регіональна політика України не є достатньо ефективною. У світлі цього на порядку денному сучасних процесів державотворення виникають нові завдання, спрямовані на розв'язання проблем еко-

номічного розвитку приміських територій, зокрема адміністрування підприємницької діяльності та прийняття ефективних управлінських рішень на національному, регіональному та місцевому рівнях щодо розвитку приміських територій, реалізації державного курсу на децентралізацію влади та підвищення економічного рівня розвитку та рівня життя населення в цілому. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Дідик В. В., Павлів А. П.** Планування міст : навч. посіб. Львів : Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2003. 412 с.
2. Енциклопедія народного господарства Української РСР . Київ, 1971. Т. 2. 595 с.
3. **Ливдар М. В., Пелехата О. В., Івахів М. А.** Модернізація міжбюджетних відносин в умовах фінансової децентралізації. *Молодий вчений*. 2018. № 5 (1). С. 302–310.
4. Львівська область у цифрах за 2015 рік : стат. зб. / Головне управління статистики у Львівській області ; за ред. С. І. Зимовіної. Львів, 2016. 60 с.
5. **Патицька Х. О.** Фінансова децентралізація як основа формування самодостатніх територіальних громад. Ефективна економіка. 2015. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2015/57.pdf
6. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів щодо податкової реформи» від 28.12.2014 р. № 71-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/72019> (дата звернення: 24.05.2019).
7. **Самсонова К. В.** Фактори впливу на фінансову стійкість підприємства. *Збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету*. 2013. № 4. С. 125–134.
8. Статистичний щорічник Львівської області за 2016 рік / Головне управління статистики у Львівській області ; за ред. С. І. Зимовіної. Львів, 2017. Ч. 1. 349 с.
9. Стратегія розвитку Львівської області до 2020 року. URL: http://dfr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2016/05/146_dod_Strategiya_2020.pdf (дата звернення: 04.06.2019).
10. Україна в цифрах у 2014 році: стат. зб. / за ред. І. М. Жук. Київ : Державний комітет статистики України, 2015. 239 с.
11. Україна в цифрах у 2015 році : стат. зб. / за ред. І. М. Жук. Київ : Державний комітет статистики України, 2016. 239 с.
12. Україна в цифрах у 2016 році : стат. зб. / за ред. І. Є. Вернера. Київ : Державна служба статистики України, 2017. 240 с.
13. Україна в цифрах у 2017 році : стат. зб. / за ред. І. Є. Вернера. Київ : Державний комітет статистики України, 2018. 241 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/08/Ukr_cifra_2017_u.pdf (дата звернення: 16.05.2019).

14. **Vaskivska K., Detsyk O.** Econometric modeling of efficiency of financial resources management at enterprises. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 3. С. 38–44.

REFERENCES

- Didyk, V. V., and Pavliv, A. P. *Planuvannia mist* [City planning]. Lviv: Vyd-vo Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika», 2003.
- Entsyklopediia narodnoho hospodarstva Ukrainskoi RSR* [Encyclopedia of National Economy of the Ukrainian SSR], vol. 2. Kyiv, 1971.
- [Legal Act of Ukraine] (2014). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/72019>
- Lvivska oblast u tsyfrakh za 2015 rik* : stat. zb. [Lviv region in 2015 figures: a statistical compilation]. Lviv: Holovne upravlinnia statystyky u Lvivskii oblasti, 2016.
- Lyvdar, M. V., Pelekhata, O. V., and Ivakhiv, M. A. "Modernizatsiia mizhbudzhethnykh vidnosyn v umovakh finansovoi detsentralizatsii" [Modernization of intergovernmental fiscal relations in the context of financial decentralization]. *Molodyi vchenyi*, no. 5 (1) (2018): 302-310.
- Patytska, Kh. O. "Finansova detsentralizatsiia yak osnova formuvannia samodostatnikh terytorialnykh hromad" [Financial decentralization as a basis for the formation of self-sufficient territorial communities]. *Efektivna ekonomika*. 2015. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2015/57.pdf
- "Stratehiia rozvytku Lvivskoi oblasti do 2020 roku" [Development strategy of Lviv region till 2020]. http://dfr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2016/05/146_dod_Strategiya_2020.pdf
- Samsonova, K. V. "Faktory vplyvu na finansovu stiikest pidpriemstva" [Factors influencing the financial stability of the enterprise]. *Zbirnyk naukovykh prats Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu*, no. 4 (2013): 125-134.
- Statystychnyi shchorichnyk Lvivskoi oblasti za 2016 rik* [Statistical Yearbook of Lviv Region for 2016], part 1. Lviv: Holovne upravlinnia statystyky u Lvivskii oblasti, 2017.
- "Ukraina v tsyfrakh u 2017 rotsi : stat. zb." [Ukraine in numbers in 2017: a statistical compilation]. Kyiv : Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy, 2018. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/08/Ukr_cifra_2017_u.pdf
- Ukraina v tsyfrakh u 2014 rotsi: stat. zb. [Ukraine in figures in 2014: a statistical compilation]. Kyiv: Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy, 2015.
- Ukraina v tsyfrakh u 2015 rotsi : stat. zb. [Ukraine in figures in 2015: a statistical compilation]. Kyiv: Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy, 2016.
- Ukraina v tsyfrakh u 2016 rotsi : stat. zb. [Ukraine in numbers in 2016: a statistical compilation]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2017.
- Vaskivska, K., and Detsyk, O. "Econometric modeling of efficiency of financial resources management at enterprises". *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, no. 3 (2016): 38-44.